

Helyi együttműködések rendszere

K-Monitor - 2019-10-07 16:39:25

A képviseleti demokráciák világszerte válságba kerültek, nem látni, hogyan tudnának kitörni a populizmus és a technokrácia kettős szorításából. Példák sora bizonyítja azonban, hogy a közügyekben résztvevő, aktív állampolgár és a számon kérhető hatalom eszméje nagyon is él. A demokratikus megújulás legizgalmasabb innovációit szállító laboratóriuma ma a helyi önkormányzás. A városi lét politikája a fő terepe a [legaktívabb politikai mozgalmaknak](#), ma itt fogalmazódnak meg a legígéretesebb válaszok olyan társadalmi-politikai problémákra, mint a lakhatás, a környezetvédelem, a digitális kormányzás vagy a kis közösségek újjáépítése. Az emberektől karnyújtásnyira lévő helyi ügyekben a társadalmi részvétel egyre gyakrabban lesz a hatékony kormányzás alapvető jellemzője, hiszen az érintettek tudják megmondani, milyen és mennyi közszolgáltatásra van szükségük, és ők tudják leginkább [ellenőrizni ezek előállítását](#).

A helyi demokratizmus megerősödése nemcsak a legfejlettebb országok kiváltsága, legerőteljesebben épp a válság utáni [Spanyolországot jellemzi](#). A hozzánk közelebbi [Lengyelország](#) nagyvárosaiban, de a határ másik oldalán, [Nagyváradon](#) vagy mondjuk [Székelyudvarhelyen](#) teljesen természetes, hogy a városi büdzsé egy része felett nem a politikusok, hanem maguk a lakók rendelkeznek. Itthon ezzel szemben az elmúlt évekre az önkormányzatiság lassú háttérbe szorulása volt jellemző, ami nem kedvezett az efféle innovációnak. A települések inkább a lekenyerező, személyre szabott juttatások terén mutattak (egyébként figyelemre méltó) kreativitást. Nem a rászorulóknak juttatott, célzott, pl. lakhatási támogatások hatékony kialakítására, hanem az „idősek napi” néhány ezer forintra, a diákok ingyen bérletére, újszülött csomagra, oltási támogatásra kell gondolni, ami most, a választások előtt jár csúcsra. A problémaérzékenység vitathatatlan, de a mereven leosztott szerepek is.

A fő ok természetesen a forráshiány és az önkormányzatokat is a csápjai között tartó, függőségen alapuló klientúrarendszer. Kevés kezdeményezést látni, ahol a helyi elit nem az erőforrásai feletti kontrollhoz mereven ragaszkodó előjáróként viselkedik, aki a passzív alattvalónak tekintett állampolgárok helyett maga határozza meg a település igényeit. Hatalomkoncentráció tapasztalható minden szinten. Ha fejlesztésekről van szó (pl. [Modern Városok](#)), a kormány átnyúl a városvezetés feje felett, a helyben élők véleményét nem kéri ki. A testület jogkörei sokszor a polgármesterhez vándorolnak, a bizottságokat pedig politikai zsákmányelv szerint töltik fel ahelyett, hogy ott az egyes szakterületek civil szereplőinek hangja szólalna meg. A döntéshozatal és a gazdálkodás folyamatai nehezen átláthatók, így a civil önszerveződés tétjei sem világosak. Eközben „jól értesült” vállalkozók sokszor még a hivatal dolgozóinál is jobban képben vannak egyes pályázatok részleteiről, így nem meglepő, ha az ő szavukat jobban meghallják, mint a lakossági igényeket.

Október 13-án mégsem csupán helyi előjárókat választ az ország. Úgy látjuk, a kampányban igenis van mondanivalójuk a jelölteknek a helyi önkormányzatról. Tapasztalatunk szerint sok helyen a civilek is naprakészebbek, erősebbek lettek az elmúlt 5-10 évben, nyomon követve és számon kérve képviselőik munkáját. Kiüresedés helyett inkább lefojtott önkormányzatiságról beszélhetünk, ahol fontos, bár nem a legfontosabb mozgató erő az, ami más országokban is felértékelte a helyi politikát. Tetszik, nem tetszik, társadalmainkban a nagy állami rendszerek válsága és a zabolázatlan globális

gazdasági folyamatok mellett egyre égetőbbé válik, hogy egy helyi közösség hogyan hoz minél jobb minőségű döntéseket az őt közvetlenül érintő ügyekben.

A K-Monitornál ezt szem előtt tartva fogalmaztuk meg, milyen vállalásokat várunk az önkormányzati képviselőjelöltektől az átláthatóság és a részvétel területén. Több korrupcióellenes szervezettel közösen idén is közreadjuk a civil átláthatósági minimumot ([Ez a Minimum!](#)), melyhez a választásokig várjuk a jelöltek csatlakozását. Az aláírók elköteleződnek a program pontjai mellett és vállalják, hogy mandátumszerzés esetén képviselik azt a testületben, illetve beterjesztik az ahhoz szükséges módosításokat, hogy településük megfeleljen a programban lefektetett szempontoknak. Ehhez, ahogy 2014-ben, idén is minden szakmai segítséget megadunk. A törvények rengeteg közérdekű adat közzétételét írják elő, ám a vizsgálatok szerint ennek csak a [töredéke](#) érhető el naprakészen, elektronikusan feldolgozható formában a települési honlapokon. Az Ez a Minimum! nem a sok tekintetben ma már meghaladott törvények betűjére fókuszál, hanem azokat a témaköröket veszi sorra, amelyek ahhoz szükségesek, hogy egy település döntéshozatalát és gazdálkodását ténylegesen átláthatónak nevezhessük. Szerintünk ez a bizalom alapja egy jól működő önkormányzatnál.

A nyilvánosság garanciája, mégis sokszor elmarad a testületi és bizottsági ülések napirendjének és az előterjesztéseknek előzetes közzététele. Fontosnak tartjuk, hogy az érdeklődők megfigyelőként részt vehessenek az üléseken, ott kép- vagy hangfelvételt készíthessenek, továbbá a jegyzőkönyvekben keresni lehessen. A tájékozódást segítő a minimumprogram előírja az önkormányzatoknak, hogy a költségvetési dokumentumokon felül [közérthető, ábrákkal illusztrált formában](#) is beszámoljanak az elfogadott büdzséről. (E dokumentumok megértéséhez hasznos olvasmány a K-Monitor [Költségvetési ABC-je.](#)) Gyakori probléma, hogy a lakossági igényeket azzal söprik le az asztról, hogy mondjuk az óvoda bővítése vagy egy köztér felújítása ügyében „már be van adva a pályázat”. Az Ez a Minimumos településeken a beadott és elnyert pályázatokat sokkal átláthatóbban lehetne nyomon követni, így beazonosíthatóvá válna, amit eddig csak az önkormányzat bemondására kellett elhinni. Néhány éve az állami szervek [költségtérítést kérhetnek](#) az adatigénylőktől. Ez néhány esetben indokolt lehet, de legtöbbször jogellenes eljárásban, az adatigénylő [eltántorítására](#) használják a hivatalok ezt a lehetőséget – ha pedig perre kerül a sor, évek múltán sorra [bukják el](#) ezeket a pereket. Ez nem jó sem a Hivatalnak, sem az adatigénylőknek, így az átláthatósági minimummal az önkormányzat vállalja, hogy főszabályként nem kér költségtérítést közérdekű adatigénylések teljesítésekor, a beérkező igényeket és az azokra adott válaszokat pedig két héten belül anonimizálva közzéteszi.

A valódi átláthatóság érdekében a szerződéseket összegző, kereshető lista mellett maguknak a szerződéseknek a [digitalizált közzétételét](#) is javasoljuk. Nem csak fővárosi probléma az önkormányzati lakások elkótyavetyélése, ezért fontosnak tartjuk az ingatlanok értékesítésére, bérbeadásra vonatkozó szerződések és értékbecslések nyilvánosságát is – erre is van már [jó példa](#). A legkomolyabb hiányosságok a (sokszor tucatnyi feladatot végző) önkormányzati cégeknél vannak, így az *Ez a Minimum!* részletes javaslatokat fogalmaz meg a részben vagy egészben önkormányzati tulajdonú vállalatok átláthatóságáról is. Végül sajnos még mindig nem természetes, hogy a település honlapjára kikerül a település vezetőinek vagyonynyilatkozata, így ha meg akarjuk tudni, vannak-e a képviselőknek üzleti érdekeltségei, sokszor [röhejes eljárásokon](#) kell átesni. Úgy gondoljuk, hogy bár a törvény nem ad garanciát a szekrény mélyén rejtőgetett nyilatkozatok ellen, egy átlátható település esetében az a minimum, hogy ezek a dokumentumok a ciklus egészére nézve

visszakereshetők, ahogy a tanácsnokok feladatai és juttatásai is megismerhetők.

Javaslataink második része túlmutat a polgárok által joggal elvárható minimumon, és olyan új, hazánkban még csak szórványosan ismert intézményeket ajánl a helyi politika figyelmébe, amelyek megítélésünk szerint segíthetnek részvételebbé, nyitottabbá tenni a magyar önkormányzatok politikai kultúráját. Nyári konferenciánkon részletesen, külföldi példákon át [mutattunk be](#) három intézményt, az állampolgári tanácsot, a digitális részvételi platformokat és a közösségi költségvetést. A környező országokban ezek gyorsan sikeressé váltak, így hazai úttörők, bár a feltételek nem épp a részvételiség hőseinek kedveznek, könnyen válhatnak sokat emlegetett, modellértékű településsé. A társadalmi részvétel a folyamatos innovációról, fejlődésről szól: egyes technikák elfáradnak, kimerülnek, miközben új csatornák nyílnak meg, ahogy a polgárok egyre tájékozottabbá válnak. Nagy szervezőképességű, megfontolt helyi vezetőkre mindig szükség lesz, ám egy demokráciában nincs okunk azt gondolni, hogy a polgárok ne tudnának dönteni a helyi ügyeikről.

Erre példa az [állampolgári tanács](#) intézménye, mely az esküdtszékhez hasonlóan kiválasztott polgárokból hoz létre egy ügyre konzultatív testületet rázós ügyekhez (pl. klímaváltozás hatásainak kezelése, bulinegyed-szabályozás, börtön építése a településen). A település lakosságát reprezentáló tanácsstagok több hétvégén át szakértőkkel, döntéshozókkal és egymással beszélgetve alakítanak ki (minősített többséggel) egy javaslatcsomagot. Ezt erős elköteleződés esetén az önkormányzat rendeletbe foglalhatja. A politikai-gazdasági érdekvizonyoktól való viszonylagos függetlenség, a szakmai érvekben való elmélyedés és az érdemi vita mind olyan tényezők, amik a közgyűlés számára általában nem adatnak meg, így az állampolgári tanács ítélete általában közelebb áll a közjóhoz és erős legitimitással bír.

Nem minden részvételi forma igényel ekkora elköteleződést. A világszerte népszerű [részvételi költségvetés](#) (amit itthon még csak [Kispesten](#) indítottak be) arról szól, hogy a város meghatároz egy keretet a felhalmozási költségvetéséből, melynek elköltéséről minden évben a lakosok dönthetnek saját kezdeményezéseik mentén. Mindez történhet a virtuális térben (számos város üzemeltet [digitális platformot](#), Madridé nyílt forráskóddal bármely város számára számára [hozzáférhető](#)), de jobb, ha a folyamat valódi, offline vitafórumokkal, a polgárok és a hivatal munkatársainak összekapcsolásával is együtt jár. A részvétel erősíti a városhoz való kötődést és a számon kérhetőséget a későbbi megvalósítás során. A legkomolyabb részvételi költségvetési szisztémát Európában a Debrecennel azonos méretű portugál [Cascais](#) hozta létre, de [4-5 ezres települések](#) is belevághatnak. A technika segíti a (javaslattételben aktív) civilek és az önkormányzat egymásra találását, illetve új érintett csoportok aktivizálását. Míg ma az önkormányzat intézményei révén leginkább az idősekhez és a családosokhoz ér el, ezen a csatornán megjelenhetnek az expatok, a városban tanuló egyetemisták vagy akár a diákok igényei, meglátásai is. Igen, a legtöbb helyen a részvételi költségvetési folyamatban a középiskolások is részt vehetnek, javaslatokat tehetnek.

fotó:

A [K-Monitort 2007-ben](#) alapította néhány egyetemista Budapesten, akiket zavart, hogy a budapesti Belvárosban értékes műemlék-ingatlanokat sinkófálnak el az önkormányzatok. A szervezet technológiai fejlesztésekkel, kutatásokkal és a részvételi technikák megismertetésével küzd a közpénzek átláthatóbb, számon kérhetőbb felhasználásáért. A korrupciós ügyek [megismertetésén](#) és a szabályozások véleményezésén túl a K-Monitor a tájékozódást elősegítő civil-technológiai, informatikai eszközöket is fejleszt, mellyel hozzáférhetőbbé válnak a [közbeszerzések](#), a [helyi költségvetések](#), a [civil szervezetek](#), az [agrártámogatások](#) vagy épp a [parlamenti felszólalások adatai](#).